

איסור הליכה בחקות הגוים

ב

דבר השאלה אם טכס של „לוייה צבאית“ דהיינו הנחת זרי פרחים ויריות באויר בשעת סתימת הגולל אם יש בזה איסור משום בחקותיהם לא תלכו.

תשובה : תנן בסנהדרין נ"ב ע"ב מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה, ר"י אומר ניוול הוא לו וכו'. ובגמרא תניא אמר להן ר"י לחכמים אף אני יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחקותיהם לא תלכו, ורבנן כיון דכתיב סייף באורייתא לא מינייהו קא גמרינן. דאי לא תימא הכי הא דתניא שורפין על המלכים היכי שרפינן והכתיב והחקותיהם לא תלכו, אלא כיון דכתיב שריפה באורייתא דכתיב ובמשרפות אבותיך וגו' לא מינייהו קא גמרינן.

ובתוס' שם בד"ה אלא, תמהו דמשמע הכא דאע"ג דחוקה היא כיון דכתיב באורייתא שרי, ובפ"ק דע"ז פריך ושריפה חוקה היא והכתיב ובחקותיהם לא תלכו ומסיק לאו חוקה היא. ויש לומר דהתם קאמר לאו חוקה היא לשם ע"ז דאי הוי חוקה לע"ז אפילו הוה כתוב באורייתא לא הוה מהני, אבל הכא איירי בחוק העכו"ם שלא לשם ע"ז דומיא דסייף דכיון דכתיב באורייתא לא מינייהו גמרינן ושרי. ולכאורה דברי התוס' אינם מובנים כיון דגם חוק עכו"ם שאינו לשם ע"ז הוא בכלל ובחקותיהם לא תלכו, א"כ מאי שנא הוא מחוק שהוא לשם ע"ז שאסור אפילו הוה כתוב באורייתא הלא תרוויהו הם בכלל ובחקותיהם לא תלכו.

ונראה בביאור דברי התוס' דכתב שם המאירי וז"ל, אעפ"י שעיקר מניעת הליכה בחקות עכו"ם אינה אלא לענין שרשי עבודה זרה שלא יתדמה במלבושיהם המיוחדים להם ותספורת שערם ובשאר דברים המיוחדים לכומריהם ובבנין היכלות כשלהם עד שיחשוב הרואה עליו שהוא משלהם, אעפ"כ הדבר מתפשט מדברי סופרים בהרבה דברים שאינם ממין זה כדי שיתרחקו מהם ומאיליהם ולא ימשכו אחריהם מוזהר ע"כ. הרי מבואר דהאיסור מה"ת משום בחקותיהם לא תלכו הוא רק בדברים השייכים לע"ז שלהם כגון מלבושים ותספורת שערם המיוחדים לכומריהם אבל בדברים שאין בהם צורך ע"ז האיסור הוא רק מדרבנן. ולפי זה מובנים היטב דברי התוס' דבחוק שהוא לשם ע"ז שהאיסור הוא משום בחקותיהם לא תלכו מה"ת לא מהני אפילו הוה כתוב באורייתא, אבל בחוק שהוא לא לשם ע"ז שהאיסור הוא רק מדרבנן לכן אי כתוב באורייתא לא גמרינן מינייהו ושרי, דלא גזרי בזה רבנן משום בחקותיהם לא תלכו. וכן כתב שם המאירי וז"ל.

ומכל מקום מה שנאסר משום ע"ז אפילו מצאנוהו כתוב אסור שהרי אסרה תורה להקים מצבה אעפ"י שכתוב ויצב יעקב מצבה ע"ש.

אמנם הרמב"ם כתב בפ"א מהלכות ע"ז ה"א, אין הולכין בחקות העכו"ם ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהן שנאמר ולא תלכו בחקות הגויים וכו', הכל בענין אחד הוא מזהיר שלא ידמה להן אלא יהיה הישראל מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו. וכן הוא אומר ואבדיל אתכם מן העמים לא ילבש במלבוש המיוחד להן ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם וכו' וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן לוקה. הרי כתב הרמב"ם סתמא דהאיסור משום בחקותיהם לא תלכו הוא מה"ת ולוקה גם בחוק שהוא לא לשם ע"ז אלא כל דבר שהוא מיוחד לנכרי וישראל עושהו להתדמות להם הוא עובר בלאו ולוקה.

וכן כתב הב"ח ביור"ד סימן קע"ח ס"ד וז"ל, וזה שכתב הרמב"ם ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם והוא שמגדלין השער לנוי וליופי כמו הבתולות דרך שחץ וגאווה, אי נמי לשם ע"ז. הרי מבואר דגם אם מגדל ציצית ראשו לנוי וליופי הוא עובר בלאו ולוקה כמו שכתב הרמב"ם. ולשיטת המאירי הנ"ל אינו עובר מה"ת אלא אם הוא לשם ע"ז כמש"כ „ובתספרת שערם המיוחדים לכומריהם“. והנה הסמ"ג הלכות ע"ז וחקות הגוים ל"ת ג' כתב, שלא ללכת בחקות הגוים לא במלבושיהן ולא במנהגיהם שנאמר ולא תלכו בחקות הגוי וכו', הכל בענין אחד הוא מזהיר שיהא ישראל מובדלין מן הגוים במלבוש במנהג בדבור וכו', הרי כתב דגם בדבור יש איסור משום בחקותיהם לא תלכו. ומשמע מדבריו שהאיסור מה"ת הוא לא רק בחוק שהוא לשם ע"ז אלא כל דבר שהוא מיוחד לנכרי וישראל עושהו להתדמות להם הוא עובר בלאו מה"ת משום בחקותיהם לא תלכו. ועיי' בב"ח יור"ד סימן קע"ח ס"ב.

ולפי זה נמצא לשיטת הרמב"ם והסמ"ג אין לחלק, כמש"כ התוס' בסנהדרין הנ"ל, בין חוק שהוא לשם ע"ז אפילו הוה כתוב באורייתא לא הוה מהני ובין חוק שלא לשם ע"ז כיון דכתוב באורייתא לא מינייהו גמרינן ושרי. שהרי גם בחוק שאינו לשם ע"ז יש בו איסור מה"ת משום בחקותיהם לא תלכו, א"כ אין הבדל בינו לבין חוק שהוא לשם ע"ז שאסור אפילו הוה כתוב באורייתא. והנה בעיקר קושית התוס' הנ"ל על הסתירה מסוגית הגמרא בסנהדרין על סוגית הגמרא בע"ז כבר כתב בחדושי הריטב"א בע"ז ד"א ע"א בשם התוס' שתירצו דסוגיי' פליגי אהדדי וההיא דהתם עיקר דהיא דוכתא. וא"כ להלכה גם בחוק שהוא לשם ע"ז אי הוה כתוב באורייתא לא מינייהו גמרינן ושרי.

והנה איתא בסנהדרין ע"ד ע"א, לא אמרו אלא בצנעא אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יתרג ואל יעבור. מאי מצוה קלה וכו' אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא.

ופירש רש"י שרוך הנעל שאם דרך הנכרי לקשור כך ודרך ישראל בענין אחר כגון שיש צד יהודית בדבר ודרך ישראל להיות צנועים, אפילו שינוי זה שאין כאן מצוה אלא מנהג בעלמא יקדש את השם בפני חבריו ישראל. ולכאורה צ"ע כיון שיש צד יהודית בדבר ודרך ישראל להיות צנועים בקשירה זו, א"כ למה כתב רש"י שאין כאן מצוה אלא מנהג. הלא יש בזה איסור מה"ת משום בחקותיהם לא תלכו כמש"כ הכ"מ בפ"א מהלכות עכו"ם ה"א בשם המהרי"ק וברמ"א יור"ד סימן קע"ח ס"א דמלבוש שנהגו העכו"ם ללבוש לשום פריצות ופירשו הישראלים ממנו מפני יהדות, אסור לישראל משום בחקותיהם לא תלכו.

ואמנם כן כתב הרי"ף בפרק בן סורר ומורה, ערקתא דמסאנא פירוש הנכרים שבאותו הזמן היו עושין רצועות של מנעליהן אדומות וישראל היו עושין שחורות כדי שלא ילבשו מלבוש נכרי, אם יאמר הנכרי לישראל עשה רצועות מנעליך אדומות בפרהסיא או נהרוג אותך יהרג ואל יעשה ואע"פ שהיא מצוה קלה. ועי' בחדושי היד רמ"ה שם שכתב מאי מצוה קלה וכו' אפילו ערקתא דמסאנא כך שמענו שבאותו הזמן היו רגילין ישראל לקשור סנדליהן ברצועות שחורות והעכו"ם באדומות וכו', דלית ביה אלא משום ובחקותיהם לא תלכו יהרג ואל יעבור.

הרי מבואר דהרי"ף והיד רמ"ה לא מפרשי כרש"י שהקשר של ישראל ברצועה הוא שונה משל הנכרי, אלא לפירושם יש שינוי בגוף הרצועות דשל נכרי היו אדומות ושל ישראל היו שחורות כדי שלא ילבשו מלבושי נכרי שאסור משום בחקותיהם לא תלכו. אמנם גם לפירושם צ"ע דא"כ למה זה נקרא מצוה קלה הלא הוא לאו מה"ת ולוקה כמש"כ הרמב"ם בפ"א מהלכות עכו"ם ה"א.

והנה כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות יסודי התורה ה"ג, וכל הדברים האלו שלא בשעת הגזירה אבל בשעת הגזירה וכו', ויגזור גזירה על ישראל לבטל דתם או מצוה מן המצוות יהרג ואל יעבור אפילו על אחת משאר המצוות. ועי' בכ"מ ועל מה שכתב הגמרא אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור שאלו מאי מצוה קלה אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא. ופירש רש"י שרוך הנעל שאם דרך העכו"ם לקשור כך ודרך ישראל בענין אחר כגון שיש צד יהודית בדבר ודרך ישראל להיות צנועים אפילו שינוי שאין בו מצוה אלא מנהג בעלמא. והתימא על רבינו שכתב אפילו על מצוה משאר מצוות, דמשמע דדוקא מצוה אבל לא מנהג. ואפשר שרבינו היה מפרש ערקתא דמסאנא כמו שפירש הרי"ף שהיו רצועות ישראל משונות כדי שלא ילבשו מלבוש כותי שזו מל"ת היא כמ"ש בפ"א מהלכות עכו"ם. מבואר בדבריו דהרי"ף ורש"י לא פליגי רק בפירוש המילים של "ערקתא דמסאנא" אלא פליגי בעיקר הדין דלדעת הרי"ף לא אמרינן יהרג ואל יעבור אלא על מצות ל"ת מה"ת וכדעת הרמב"ם, ולדעת רש"י אפילו על מנהג בעלמא יהרג ואל יעבור.

ולכאורה דברי הכ"מ צ"ע, דלמה ליה למימר דהרמב"ם אינו מפרש ערקתא

דמסאנא כפירוש רש"י שהשינוי הוא בקשר של הרצועה, אלא שהרמב"ם מפרש כפירוש הרי"ף שגוף הרצועות היו משונות כדי שלא ילבשו מלבוש כותי שזו מל"ת. והלא גם לפירוש רש"י שהשינוי הוא בקשר של הרצועה יש לומר שזו מל"ת של בחקותיהם לא תלכו כיון שיש צד יהודית בדבר ודרך ישראל להיות צנועים כמש"כ רש"י וא"כ למה ליה להכ"מ לומר דהרמב"ם מפרש ערקתא דמסאנא כהרי"ף ולא כרש"י.

ונראה דכתב הב"י ביור"ד סימן קע"ח בשם הגהות מיימוניות בפ"א מהלכות עכו"ם בשם רא"מ. דמסברא אין להוסיף על מה שמנו חכמים שהיתה קבלה בידם שהוא מחקות העכו"ם. ואשר ע"כ אפשר לומר שהקבלה היתה שרק אם גוף המלבוש דומה לשל נכרי הוא בכלל בחקותיהם לא תלכו אבל אם גוף המלבוש אינו דומה לשל נכרי רק הקשר שקושרים את המלבוש דומה לשל נכרי אין זה בכלל חקות העכו"ם. כי אין להוסיף מסברא על מה שמנו חכמים והם אמרו מלבוש של נכרי. ובוזה גיחא הא דכתב רש"י דערקתא דמסאנא אין זה מצוה אלא מנהג כיון שהוא מפרש שהשינוי הוא רק בקשר ולא בגוף הרצועה א"כ אין זה בכלל בחקותיהם לא תלכו. ועל כן כתב הכ"מ דהרמב"ם מפרש ערקתא דמסאנא כהרי"ף שיש שינוי בגוף הרצועה ולכן הרי זה בכלל מצות ל"ת של בחקותיהם לא תלכו.

אולם הב"ח ביור"ד סימן קע"ח ס"ב כתב על דברי הגהות מיימוניות הנ"ל, דליתא אלא העיקר שבכל מה שמיחד להם צריך הישראל להיות נבדל מהם אע"פ שאינו נזכר בדרז"ל, כי רז"ל הזכירו הדברים שהיו נוהגים הגוים באותן הימים והוא הדין בכל מנהג הגוים שנתחדשו בכל הזמנים שצריך הישראל להיות נבדל במנהג בדיבור עיי"ש. ועיי' בט"ז אור"ח סימן ח' סק"ג, דעכשיו יש איסור על גילוי ראש משום בחקותיהם לא תלכו כיון שחק הוא עכשיו אצל הנכרים. והיינו כדעת הב"ח דגם במנהג הגוים שנתחדש יש איסור של חקות הגוים.

וכן משמע מדברי הרמב"ם דכתב בפ"א מהלכות עכו"ם ה"א אין הולכין בחקות העכו"ם ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהן שנאמר ולא תלכו בחקות הגוים וכו' וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן לוקה ומדכתב סתמא "וכיוצא בהן" מוכח כדעת הב"ח דלאו דוקא מה שמנו חכמים אלא כל מה שנהגו עכו"ם אסור להדמות להם. ולפי זה הרי שוב צ"ע הא דכתב רש"י דערקתא דמסאנא אין זה מצוה אלא מנהג הלא יש בוזה לאו של לא תלכו בחקות הגוים.

עוד יש לתמוה דהנה המהרי"ק שורש פ"ח הביא מה שפירש רש"י ערקתא דמסאנא והביא גם את פירוש הרי"ף וכתב בתו"ד וז"ל, וגיחא השתא שלא יחלוק רבינו אלפס על רש"י שפירש דוקא שיש בו צד יהודית וצניעות, והן דברי רש"י הן הן דברי רבינו אלפס. ועיי' בש"ך יור"ד סימן קנ"ז סק"ה. הרי מבואר דלדעת המהרי"ק הרי"ף ורש"י לא פליגי כלל בעיקר הדין כמש"כ הכ"מ הנ"ל, אלא הם

מחולקים רק בפירוש המילים של ערקתא דמסאנא אם השינוי הוא בגוף הרצועה או רק בקשר של הרצועה אבל בעיקר הדין לתרוויהו האיסור הוא משום בחקותיהם לא תלכו וצ"ע הלא רש"י כתב דאין זה מצוה אלא מנהג בעלמא ובשיטת הרי"ף כתב היד רמ"ה דיש בזה ל"ת של בחקותיהם לא תלכו.

לכן נראה דדעת הרי"ף ורש"י הוא כמש"כ המאירי הנ"ל, דהאיסור מה"ת להדמות לחקות העכו"ם הוא רק בדברים המיוחדים לע"ז שלהם, כגון מלבוש ותספרת שער המיוחדים לכומריהם, אבל בשאר חקות העכו"ם שאינו לשם ע"ז האיסור הוא רק מדרבנן. וזה מפורש ברש"י בע"ז ד"א ע"א בד"ה אלמא, דכתב לאו חק עכו"ם הוא לשם ע"ז. ובחדושי הריטב"א שם הביא את דברי רש"י הנ"ל וכתב וז"ל, ונראה שלזה כתב רש"י ז"ל בפירושו חק הוא לנכרים לשם ע"ז, ולא משום דסובר מרן ז"ל דלא אסר רחמנא אלא חוקה דע"ז בשום מקום שהרי אי אפשר לומר כן אלא ודאי כדאמרן כנ"ל עכ"ל. אמנם בדעת רש"י אפשר באמת לומר שסובר שהאיסור מה"ת הוא רק בחוק עכו"ם שהוא לשם ע"ז אבל בחוק שאינו לשם ע"ז האיסור הוא רק מדרבנן כמש"כ המאירי ועל כן כתב רש"י דערקתא דמסאנא אין זה מצוה אלא מנהג, היינו שאין זה מצוה מה"ת אלא מנהג מדרבנן. והן הן דברי הרי"ף כמש"כ המהרי"ק שערקתא דמסאנא אסור משום בחקותיהם לא תלכו היינו דמדרבנן יש בזה איסור משום חקות העכו"ם וזהו דאמרינן שהיא מצוה קלה היינו מצוה מדרבנן.

וכן מפורש בשאלות פרשת וארא שאילתא מ"ב וז"ל, ואפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור מאי מצוה קלה אמר רבה בר יצחק אמר רב אפילו ערקתא דמסאנא. אפילו הא דאיסור דרבנן היא מאי פירושא וכו' עיי"ש. הרי מפרש מצוה קלה היינו איסור מדרבנן. א"כ גם לדעת הרי"ף ורש"י יש לפרש מצוה קלה היינו איסור מדרבנן משום חקות העכו"ם.

אולם דעת הרמב"ם הוא שעל מצוה מדרבנן לא אמרינן יהרג ואל יעבור ורק על מצות ל"ת מה"ת אמרו יהרג ואל יעבור ומפרש ערקתא דמסאנא דיש בזה ל"ת מה"ת של בחקותיהם לא תלכו כמש"כ הכ"מ. וצ"ע דא"כ למה זה נקרא מצוה קלה, ואין לומר דכל מצות ל"ת היא מצוה קלה כדאמרינן בשבועות ד"ב ע"ב ואלו הן קלות עשה ולא תעשה ואלו הן חמורות כריתות ומיתות ב"ד. דא"כ למה אמרו בגמרא מאי מצוה קלה אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא, ולדעת הרמב"ם דרק על ל"ת יהרג ואל יעבור וזהו מצוה קלה דל"ת היא מצוה קלה א"כ למה תפסו ל"ת זו של בחקותיהם לא תלכו ולא כל ל"ת אחר של תורה.

ונראה דכתב הרמב"ם בפי"א מהלכות עכו"ם ה"ג ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך לישב לפני מלכיהם והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להן הרי זה מותר ללבוש במלבושיהן ולגלח כנגד פניו כדרך שהן עושין. והקשה הכ"מ כיון

שכתב רבינו שלוקה על כל אחד מאלו האיך היה כח ביד חכמים להתיר איסור תורה לקרובי מלכות. ותיירץ אי נמי שהתורה לא פרטה דבר אלא אמרה ובחקותיהם לא תלכו ומסרה הדבר לחכמים והם ראו שאין לגזור על הקרובים למלכות. הרי מבואר שלא זו שונה מכל לאוין שבתורה שכאן התורה לא פרטה דבר אלא אמרה ובחקותיהם לא תלכו ומסרה הדבר לחכמים לומר על מי נאמר לאו זה ועל מי לא נאמר לאו זה. ובזה יהא ניחא הא דכתב הטור יור"ד סימן קע"ח, אסור ללכת בחוקות העכו"ם ואין צריך לומר שלא לקסום ולנחש ולעונן שכל אלו מפורשים בתורה, ותמה שם הב"ח מאי ואצ"ל דקאמר, הלא לכל אחד כתבה התורה לאו בפני עצמו ומאי אולמיה דהאי לאו מהאי לאו. אבל לפי מש"כ הכ"מ הנ"ל הרי באמת אולמיה כל לאו שבתורה מלאו דבחקותיהם לא תלכו שהרי כאן לא פרטה התורה דבר אלא מסרה לחכמים ולכן כתב הטור אסור ללכת בחקות העכו"ם ואצ"ל שלא לקסום ולנחש ולעונן שכל אלו מפורשים בתורה והיינו שבלאוין אלו פרטה התורה איסורן משא"כ בלאו של בחקותיהם לא תלכו לא פרטה התורה דבר אלא מסרה לחכמים. ואשר צ"כ אמרו בגמרא מאי מצוה קלה אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא והיינו דהלאו של לא תלכו בחקות הגוים הוא מצוה קלה כיון שהתורה לא פרטה דבר ומסרה לחכמים והתירו לקרובי מלכות א"כ אמרו שגם על לאו זה בשעת השמד יהרג ואל יעבור.

והנה בעיקר מחלוקת רש"י והרמב"ם הנ"ל אם באיסור מדרבנן אמרינן יהרג ואל יעבור לכאורה יש להביא ראיה לשיטת רש"י מירושלמי שביעית (מובא בחדושי הר"ן סנהדרין ע"ד ע"א) בראשונה היתה המלכות אוגסת הורי ר"י שהיו חורשין חרישה ראשונה וכו', והקשו לא כן אר"י נמנו וגמרו בעלית בית נתזא על כל התורה כולה מנין שאם אמר הכותי לישראל לעבור על כל המצות שיעבור ואל יהרג הדא דתימא בינו לבין עצמו אבל ברבים אפילו מצוה קלה לא ישמע לו וכו'. והלא ההלכה היא שביעית בזה"ז מדרבנן א"כ מאי מקשי אפילו מצוה קלה לא ישמע לו הלא במצוה מדרבנן באמת יעבור ואל יהרג כמו שפסק הרמב"ם שרק באיסור לאו מה"ת יהרג זאל יעבור. ואשר מוכח מזה כדעת השאילתות ורש"י שגם על מצוה מדרבנן בשעת השמד יהרג ואל יעבור.

אמנם נראה דכתב הכ"מ בפ"ד מהלכות שביעית הכ"ה, דרש"י והרמב"ם מחולקים בזה אם שביעית בזה"ז הוא מה"ת או רק מדרבנן דרש"י סובר שביעית בזה"ז הוא מדרבנן אבל הרמב"ם סובר דשביעית בזה"ז הוא מה"ת ורק שמיטת כספים הוא מדרבנן עיי"ש. וא"כ נמצא דרש"י והרמב"ם אולי לטעמייהו דרש"י לטעמיה דשביעית בזה"ז הוא מדרבנן א"כ מוכח מהירושלמי דגם על מצוה מדרבנן בשעת השמד יהרג ואל יעבור אבל הרמב"ם לטעמיה דשביעית בזה"ז הוא מה"ת א"כ שוב אפשר לומר דרק על איסור תורה אמרינן יהרג ואל יעבור.

ולפי זה להלכה דפסקינן בטור יור"ד סימן של"א דשביעית בזה"ז הוא מדרבנן א"כ מוכח כדעת רש"י דהא דאמרו בגמרא אפילו מצוה קלה היינו מצוה מדרבנן וכמבואר בירושלמי דגם על איסור חרישה בשביעית בזה"ז שהוא מדרבנן יהרג ואל יעבור ולכן פסק הטור ביור"ד סימן קנ"ז כדעת רש"י דבשעת השמד אפילו על מנהג בעלמא שנהגו אם באים להעביר עליה יהרג ואל יעבור ועיי' בב"י שם ובש"ך סק"ה. ולפי זה מוכח מפירוש הרי"ף והיד רמ"ה דמפרשי ערקתא דמסאנא שהרצועה של ישראל היה שונה משל נכרי וזוהי מצוה קלה והיינו איסור מדרבנן משום חקות העכו"ם א"כ מבואר כמש"כ המאירי הנ"ל דאיסור תורה של הליכה בחקות הגוים הוא רק במלבוש ותספרת שער המיוחדים לכומריהם שהוא מחוק ע"ז. אבל מלבוש ותספורת שער של נכרי שאינו מחוק ע"ז האיסור הוא רק מדרבנן.

ובזה יהא ניחא הא דתמה הב"י ביור"ד סימן קע"ח ובכ"מ הלכות עכו"ם פ"א ה"ג. על הא דישאל שהיה קרוב למלכות מותר ללבוש במלבושיהן ולגלח פניו כדרך שהן עושין. והלא כתב הרמב"ם שלוקה על כל אחד מאלו א"כ האיד היה כח ביד חכמים להתיר איסור תורה לקרובי מלכות. והנה התוס' בב"ק דפ"ג ע"א בד"ה התירו לספר קומי כתבו. מתחילה לא גזרו על קרובים למלכות. וצ"ע הלא אין זה גזירה דרבנן אלא איסור תורה מקרא דבחקותיהם לא תלכו ולוקה על לאו זה. ובשיטה מקובצת שם בד"ה של כתבו. התירו לספר קומי מפני שהיו קרובים למלכות. ואעפ"י שאין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו אא"כ הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין. יש לומר דראשונים לא גזרו על קרובים למלכות. משמע דגזרת ראשונים הוא. והלא איסור לאו מה"ת הוא.

לכן נראה לפי המבואר הרי שיטת התוס' היא כשיטת המאירי דאיסור תורה שיש בהליכה בחקות העכו"ם הוא רק בחק של ע"ז שלהם כגון במלבוש ותספרת שער המיוחדים לכומריהם. אבל במלבוש שער שאינו מחק ע"ז אלא שזה חוק של נכרים לנוי וליופי כמש"כ הב"ח ביור"ד סימן קע"ח ס"ד שמגדלין השער לנוי וליופי כמו הבתולות דרך שחץ וגאווה. אי נמי לשם ע"ז. א"כ אם זה לשם ע"ז יש בזה איסור מה"ת אבל אם העכו"ם מגדלין השער לנוי וליופי ההליכה בחקות אלו הוא רק איסור מדרבנן. ואשר ע"כ נראה דמה שהתירו לספר קומי היינו משום שזה היה מחקות הנכרים לנוי וליופי אבל זה לא היה חוק לשם ע"ז. ולכן כיון שזה רק איסור מדרבנן התירו לקרובים למלכות אבל איסור תורה לא שייך לומר שהתירו לקרובים למלכות. וזהו דכתבו התוס' והשיטה מקובצת שמתחילה לא גזרו על קרובים למלכות כיון שזה רק גזירה מדרבנן. והנה הב"ח ביור"ד סימן קע"ח ס"ז תירץ קושית הב"י הנ"ל. דתאיד התירו איסור תורה לקרובים למלכות. וכתב הב"ח דליכא הכא קושיא דלשון

ובחקותיהם לא תלכו לא משמע אלא שרוצה להתדמות ולנהוג כמותם וכו', אבל מי שאין דעתו להתדמות להן אלא שצריך ללבוש כמלבושיהם ולדמות להם כדי שלא יהיה לו גנאי אם לא ידמה להן דבר זה לא אסרה תורה ולא עליו קאי הלאו וכו'. ואין ספק דמפי השמועה למדנו כך פירוש הלאו דבחקותיהם לא תלכו. והנה לפי דבריו יש לישב הא דכתב רש"י בסנהדרין ע"ד ע"ב אפילו ערקתא דמסאנא שאין זה מצוה אלא מנהג בעלמא והלא יש בזה איסור תורה משום חקות העכו"ם. אבל לפי דברי הב"ח הרי ניחא כיון שאין רצונו וכוונתו להדמות לעכו"ם שהרי אונסים אותו על כך לכן אין הוא עובר על לאו של בחקותיהם לא תלכו. אבל עכ"פ מנהג יש בזה לא לעשות הקשר של הרצועה כמו הקשר של הנכרי ועל כך נאמר שיהרג ולא יעבור.

אכן עצם דברי הב"ח הם תמוהים דהרי אמרינן בסנהדרין נ"ב ע"ב גבי מצות הנהרגין בסייף כדרך שהמלכות עושה אמר להן ר"י שהרי אמרה תורה ובחקותיהם לא תלכו. והלא התם אין כוונה להדמות לעכו"ם ובכל זאת אומר ר"י שהרי זה בכלל ובחקותיהם לא תלכו. ואולי אפשר לומר כיון שחכמים אמרו „כדרך שהמלכות עושה“ א"כ מצות הנהרגין בסייף הוא כמו שהגויים עושים לכן הרי זה בכלל ובחקותיהם לא תלכו וצ"ע.

והנה כתב הר"ן על הרי"ף בפ"ק דע"ז וז"ל, שורפין על המלכים ולא מדרכי דאמורי, אינה מדרכי האמורי לחוש ללא תעשה כמעשיהם לפי שלא אסרה חורה אלא חוקות של עכו"ם אלו דברים של הבל ובטלה וכולן יש בהם צורך ע"ז אבל דברים של טעם שרו, והשריפה על המלכים טעמא איכא לשרוף לכבודן כלי תשמישן לומר שאין אדם אחר עשוי להשתמש במה שנשתמש בו הוא. והרמ"א בשו"ע יור"ד סימן קע"ח ס"א הביא את דברי הר"ן. ועיי' בביאור הגר"א שם סק"ז שתמה על הר"ן שזה נגד גמרא מפורשת בסנהדרין דנ"ב ע"ב גבי מצות הנהרגין בסייף כדרך שהמלכות עושה אמר להן ר"י שהרי אמרה תורה ובחקותיהם לא תלכו ורבנן כיון דכתיב סייף באורייתא לא מינייהו קא גמרינן. ומשמע דאי לא הוה כתוב באורייתא הוה אסור משום בחקותיהם לא תלכו אע"פ שאין זה חוק לצורך ע"ז כמש"כ התוס' שם דמה שהוא חוק לע"ז לא מהני גם אי כתוב באורייתא וכן אמרינן שם דשורפין על המלכים ואין בזה איסור משום בחקותיהם לא תלכו משום דכתיב שריפה באורייתא, וזה לא כמש"כ הר"ן דשורפין על המלכים משום דאין בזה צורך לע"ז וטעמא איכא לשרוף לכבודן.

ונראה בדעת הר"ן דהנה התוס' שם בסנהדרין תמהו על דאמרו דשורפין על המלכים ולית ביה משום בחקותיהם לא תלכו משום דכתיב שריפה באורייתא לאו מינייהו קא גמרינן, והלא בע"ז די"א ע"א פריך ושריפה חוקה היא והכתיב ובחקותיהם לא תלכו ומסיק לאו חוקה היא. והנה בחדושי הריטב"א שם בע"ז

הביא בשם תוס' שתירצו דסוגיי' פליגי אהדדי וההיא דהתם עיקר דהיא דוכתא. אולם הר"ן סובר דהעיקר היא כסוגיית הגמרא בע"ז, דהאיסור משום חקות הגוים הוא רק בחוק שהוא לצורך ע"ז, ועל כן שורפין על המלכים כיון שאין זה חוק של ע"ז אלא טעמא איכא לשרוף לכבודן. ולא קשיא מסוגית הגמרא בסנהדרין דלא משמע הכי כמש"כ הגר"א, כיון דסוגיי' פליגי אהדדי כמש"כ הריטב"א א"כ הר"ן פסק כסוגיית הגמרא בעבודה זרה. וזוהי גם שיטת רש"י שמביא הריטב"א שם בע"ז בד"ה דף, דלא אסר רחמנא אלא חוקה דע"ז עיי"ש. ובוה ניהא גם הא דכתב רש"י דערקתא דמסאנא אין זה מצוה אלא מנהג, והיינו משום דהקשר שהנכרי עושה אין זה מחוק ע"ז על כן אין בזה איסור משום בחקותיהם לא תלכו אלא זה רק מנהג בעלמא.

ויש עוד להוסיף דלא פליגי סוגיי' אהדדי, דהנה ר"י דאמר בסנהדרין דמצות הנהרגין הוא לא בסייף שהרי אמרה תורה ובחקותיהם לא תלכו א"כ מוכח שהוא סובר שיש איסור משום חקות הגוים גם בחוק שאינו לצורך ע"ז שהרי סייף הוא חוק המלכות ולא חוק של ע"ז. א"כ אפשר לומר שרבנן שהשיבוהו כיון דכתיב סייף באורייתא לא מינייהו קא גמרינן דאי לא תימא הכי הא דתניא שורפין על המלכים וכו' אלא כיון דכתיב שריפה באורייתא לאו מינייהו קא גמרינן והכא נמי כיון דכתיב סייף באורייתא לאו מינייהו גמרינן. היינו שרבנן השיבו לר"י לשיטתו שיש איסור משום בחקותיהם לא תלכו גם בחוק שאינו לע"ז מ"מ מצות הנהרגין הוא בסייף כיון דכתיב באורייתא לא מינייהו קא גמרינן ותא ראיא משורפין על המלכים שאין בזה איסור משום חקות הגוים משום דכתיב באורייתא א"כ גם סייף כתיב באורייתא. אבל לרבנן באמת לא צריכין לטעמא משום דכתוב באורייתא אלא הטעם הוא ששורפין על המלכים משום דהאיסור של בחקותיהם לא תלכו הוא רק בחוק של ע"ז ולא בחוק של טעם שהוא לכבוד כסוגית הגמרא בע"ז וכמש"כ הר"ן. ומצינו כה"ג בפלוגתא אחריתי של ר"י ורבנן בירושלמי שבת פרק הבונה ה"ה, דאמרינן בשיטתו הושיבוהו בשיטתך שאתה אומר כתב אף הוא אינו מן המובחר. ועיי' בחדושי הרשב"א גיטין כ' ע"א שמביא את דברי הירושלמי הנ"ל לפרש גם את דברי הבבלי עיי"ש.

מעתה מיושב שפיר דברי הרמ"א בשו"ע יור"ד סימן קע"ח ס"א שהביא את דברי הר"ן הנ"ל להלכה ולא קשה קושית רבינו הגר"א ז"ל. והנה כתב שם הרמ"א, אלא יהא מובדל מהם במלבושיו ובשאר מעשיו וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העכו"ם לשום פריצות כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים והוא מלבוש שרים וכדומה לזה ממלבושי הפריצות, או בדבר שנהגו למנהג לחוק ואין טעם בדבר דאיכא למיחש ביה משום דרכי האמורי ושיש בו שמץ עכו"ם מאבותיהם, אבל דבר שנהגו לתועלת וכו', וכן שעושין משום כבוד או טעם אחר

מותר לכן אמרו שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי. הרי מבואר דהאיסור משום חקות הגוים הוא בחוק שאין טעם לדבר ויש למיחש שיש בו שמץ ע"ז מאבותיהם וזהו דרכי האמורי. וכן בחוק של עכו"ם שנהגו לפריצות. ולכאורה משמע דתרוויהו האיסור הוא מה"ת.

אמנם לפי המבואר יוצא שרק שיטת הרמב"ם והסמ"ג היא שגם בחוק שאינו לצורך ע"ז האיסור הוא מה"ת אבל שיטת רוב הראשונים דהיינו הרי"ף רש"י תוס' המאירי הר"ן והטור הם שהאיסור מה"ת הוא רק בחוק לצורך ע"ז אבל בחוק שאינו לצורך ע"ז אלא חוק המלכות, האיסור הוא רק מדרבנן.

מסקנת הדברים

הנה בגוף השאלה לכאורה היה מקום להתיר טכס של "לויה צבאית" אע"פ שהוא מחקות הגוים כיון שאין זה חוק של ע"ז שלהם אלא זה נוהג צבאי ועושין זה משום כבוד המת ובדבר שעושין משום כבוד הרי פסק הרמ"א שמותר. ובמיוחד לפי המבואר הרי רוב ראשונים סוברים שחוק שאינו לצורך ע"ז האיסור הוא רק מדרבנן. ויש להוסיף גם את שיטת הגהות מיימוניות הנ"ל דמסברא אין להוסיף על זה שמנו חכמים שהיתה קבלה בידם שהוא מחקות העכו"ם. וא"כ בנדון דידן אין זה בכלל האיסור של חקות הגוים.

אך מאחר שיצא מפי קדשו של רבינו הגר"א ז"ל שם בשו"ע יור"ד סימן קע"ח סק"ו, שלדינא לא נראה לו דברי הרמ"א, אלא כל דבר שלא כתוב באורייתא וכן כל דבר שלא היינו עושין זולתם יש בזה איסור משום חקות העכו"ם. א"כ טכס של "לויה צבאית" בודאי אסור משום חקות הגוים.